

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקצה
ערש"ק פרשת בהר-בחוקותי ה'תשע"ז

"מה נאכל" - באיזה אופן נאכל

ניצוצות הקדושה שבממון הריבית

בהא דרב לא הדר בי' ממתנה בדברים

אכילה בתאוה - ירידה ממדריגת מדבר

פתח דבר

בעזחי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בהר-בחוקותי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקצה), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויזכר לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

אלא מאי, יהי' עליו לדפוק על השולחן? ובכן, דפוק על השולחן, אל תישן ואל תנוח, אלא עמול על כך מאה ושמונים יום, עד שיקויים בך "כטוב לב המלך ביין"!

(שיחות קודש תשל"ג ח"א עמ' 412)

כאשר יש ליהודי חוש מיוחד הוא צריך לדעת שזה לא בשביל עצמו בלבד

"וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים". ופירש רש"י: "מעל גבי העיזים טווין אותן" (שמות לה, כו). לכאורה אין מובן לשם מה מספרת זאת התורה, הרי זהו "מאי דהוה הוה" – יריעות העזים היו רק במשכן אבל לא במקדש (כולל המקדש העתידי להיבנות, ובמיוחד שהוא "בנוי ומשוכלל" ו"יגלה ויבוא משמים")...

אלא, נובעת מכך הוראה כללית בעבודה של "משכן ומקדש", שכל יהודי צריך לעשות בעולם בכל הזמנים והמקומות, כדברי חז"ל "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם – בתוך כל אחד ואחד מישראל".

ההוראה הנלמדת מכך ש"נשא לבן אותנה בחכמה" היא, שכאשר הקב"ה נותן ליהודי חוש וכשרון מיוחד, הוא צריך לדעת שזה לא בשביל עצמו בלבד, אלא הוא צריך לנצל זאת בעבודתו לעשות מהעולם משכן, דירה להקב"ה –

בדיוק כפי שהיה אצל הנשים בזמן בניית המשכן, שבהיות להן כשרון מיוחד שלא היה לאחרים, הן הבינו, שאת הכשרון הזה שנתן להן הקב"ה, עליהן לנצל לבניית המשכן שבו תהיה השראת השכינה – ושכנתי בתוכם.

ולכן, למרות שהן לא נצטוו לעשות את הטוייה ב"אומנות יתירה", מספרת התורה שהן בעצמן התעוררו לעשות את ה"אומנות יתירה" למען משכן ה' – ובכך נותנת התורה הוראה לדורות.

(לקרי' חמ"ז (המתורגם) עמ' 488 ואילך)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנאץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,

הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה מקרא אני דורש.....

"מה נאכל" - באיזה אופן נאכל

מדוע המתנה תורה עם שאלת "מה נאכל בשנה השביעית" רק לאחר סיום דיני השמיטה והיובל? / האם שאלת "מה נאכל בשנה השביעית" היא מצד חלישות באמונה? / ביאור שאלת "מה נאכל" לפי שיטת רש"י

(עי' לקוטי שיעות חכ"ז עמ' 183 ואילך)

ח פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

שתהיו עמלים בתורה / בין 'פונה' ל'אפנה'

ט יינה של תורה.....

ניצוצות הקדושה שבממון הריבית

ניצוצין קדישין בממנו של יהודי / מידת חסידות לסייע לחברו בבירור הניצוצות / להציל הניצוצות מרשות הנכרי / לברר ניצוצות "חמור שונאך" דווקא

(עי' לקוטי שיעות ח"ב עמ' 115 ואילך. תורת מנחם חל"ז עמ' 183)

יג פנינים דרוש ואגדה.....

להשביט את החיה רעה ואת החמץ / ה"ממיר" - אינו מומר, אלא נשאר בקדושתו

יד חידושי סוגיות.....

בעובדא דרב דלא הדר בי' ממתנה בדברים

יקשה על תירוצי המפרשים ליישב הנהגת רב עם עובדא דרב בירוש' כ"מ דאין התחייבות ע"י דיבור / יחדש דמצד הקפדת רב נשתנה גדר דיבורו עד שחל על ידו קנין בחפץ ועפ"ז יבאר החילוק בין העובדות

(עי' לקוטי שיעות חל"ב עמ' 154 ואילך)

יח תורת חיים.....

מה ולמה לאכול

וכי תאמרו מה נאכל (בהר כה, כ)

כ דרכי החסידות.....

נפילת הרוח - מתחבולות היצר

כב הוספה.....

לקט מתוך דברות קודש בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת

לקראת שבת

כה

הכשרונות שלו (שבגללם יכול הוא להיות "נוקב מרגליות") - ירש מהוריו, כמארז"ל "האב זוכה לבן . . בחכמה" (עדות פ"ב מ"ט). ונוסף לזה, הרי כדי שהכשרונות יתפתחו עד ליריעת האומנות בפועל - היו לו מלמדים שלימדוהו את האומנות במשך זמן.

ונמצא, שאם אינו משתמש בכשרונו זה (להיות "נוקב מרגליות"), ובמקום זאת נעשה "אופה לחם" - הרי, ככל שאפיית לחם היא מלאכה חשובה כו', נחשב אדם זה פושע - כלפי הוריו, כלפי מלמדיו, וכלפי זמנו שלו (שהשקיע בלימודים), כיון שאינו מנצל את כחותיו כפי יכלתו!

וכן הוא ברוחניות:

כאשר אדם יכול לעבוד עבודה נעלית יותר, ומסתפק בעבודה במדריגה תחתונה יותר - הרי הוא פושע, לא רק כלפי עצמו (ש"החובל בעצמו פטור"...), אלא גם כלפי הוריו ורבותיו.

ויתרה מזו: מכיון שכאו"א מישראל הוא חלק מכללות ישראל, הרי בכך שאינו מנצל את כחותיו וממלא את תפקידו כדבעי, הרי הוא פושע גם לגבי כללות ישראל, וממילא - לגבי כללות הבריא.

(תורת מנחם ח"א עמ' 153 ואילך)

אם ביכלתו להשיג שני מיליון והשיג רק חצי מיליון לא יצא ידי חובתו כלל

כשאדם ממלא את שליחותו של הקב"ה, עליו לפעול בדבר בכל כחותיו, בכל כשרונותיו ובכל יכלתו: אל לו לטעון, שמכיון שעשה כפי שעושה חברו, פי שניים ממנו, פי שלושה ממנו או פי ארבעה ממנו - אין מקום לבוא אליו בטענות; אלא עליו לזכור שהוא ממלא את שליחותו של הקב"ה, ולכן עליו לעשות זאת במלוא יכלתו, שכן למטרה זו נתן לו הקב"ה יכולת זו! ...

עסקן ציבורי שביכלתו "לדפוק על השולחן" ולהשיג שני מיליון דולר עבור חינוך הכשר, ובפועל הוא משיג רק חצי מיליון או מיליון דולר - לא יצא ידי חובתו כלל, לא כלפי עצמו, לא כלפי הקב"ה, ולא כלפי עם ישראל; עליו לפעול שייתנו שני מיליון דולר!

אדם אחר - כשייתן ח"י דולר בלבד יצא כבר ידי חובתו, כיון שיותר מכך אינו יכול - ואדרבה, יתכן שאינו יכול לתת אלא שבעה-עשר דולר, ואעפ"כ נתן ח"י; אבל מי שיכול להשיג שני מיליון דולר, ובפועל הוא משיג מיליון אחד - אינו יוצא כלל ידי חובתו, חובה הנובעת מכך שהקב"ה נתן לו יכולת זו על-מנת שינצלה!

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"מה נאכל" – באיזה אופן נאכל

מדוע המתנה תורה עם שאלת "מה נאכל בשנה השביעית" רק לאחר סיום דיני השמיטה והיובל? / האם שאלת "מה נאכל בשנה השביעית" היא מצד חלישות באמונה? / ביאור שאלת "מה נאכל" לפי שיטת רש"י

א. בתחילת פרשת בהר מפרטת התורה את דיני שנת השמיטה, ואחר כך את דיני שנת היובל, ובהמשך לזה דיני קנין ואונאה. ולאחר כל זה אומרת התורה: "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו. וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית, ועשת את התבואה לשלש השנים" (כה, כ-כא).

ומפרש רש"י: "לשלש השנים – לקצת הששית, מניסן ועד ראש השנה, ולשביעית, ולשמינית. . . . ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שנים – בששית שלפני השמיטה השביעית, שהן בטלין מעבודת קרקע שתי שנים רצופות, השביעית והיובל; ומקרא זה נאמר בשאר השמיטות כולן".

ולכאורה תמוה (וכפי שהקשו המפרשים):

שאלה זו – "מה נאכל בשנה השביעית" – מתעוררת מיד כאשר לומדים את דיני השמיטה; ואם כן, מדוע המתנה תורה עם שאלה זו רק לאחר סיום דיני השמיטה ודיני היובל, ואף דיני קנין ואונאה?!

ובשלמא אם הענין לא הי' נאמר בדרך של שאלה ותשובה, אלא רק בתור ברכה – הי' אפשר להסביר שזה נאמר כאן בהמשך לברכות שנאמרו בפסוקים הקודמים (פסוקים יח-יט): "וישבתם על הארץ לבטח, ונתנה הארץ יכולה ואכלתם לשובע וישבתם לבטח עלי";

שנוגע לכללות החשבון בעולם; אבל בנוגע לפלוני שהי' צריך לקבל השליחות מלמעלה (ההשפעה), בעל-פה או בכתב או בדפוס, ע"י מכתב, מכתב-עתים, או ספר, ולא עשה זאת – הרי הוא הולך וזועק: הקב"ה שלח עבורי שליחות שנמסרה ע"י יהודי פלוני, והלה נרדם באמצע הדרך, ואינני יודע מה אירע לו, ואילו אלי לא הגיע דבר השליחות!

– התירוץ על השאלה למה בוחר הקב"ה שליח שנרדם בדרך, הרי זה ענין שעליו אומרים "בהדי כבשא דרחמנא למה לך" (ברכות י"ד, סע"א)...

ולכן, כיון שיש בידו היכולת שעל ידו יגיע דבר ה' לעוד יהודי ועוד יהודי, לעוד עיר ולעוד מדינה – אזי "ותדד שנתו מעיני", עד שיביא את דבר השליחות בכל מקום שידו מגעת.

וע"פ המבואר בחסידות (המשך' תרס"ו ע' קו. ועוד) שקו העונג וקו הצער שוים הם ושקולים זה כנגד זה, הרי כאשר רואים את גודל התועלת שיכולים לפעול עי"ז שמביאים דבר ה' בכל מקום שידו מגעת,

וכיון שדבר ה' הוא גם "מכלכל חיים בחסד מחי' מתים" – הרי ביחד עם דבר ה' שמביא שם, נמשך גם בני חיי ומזוני רוחי.

(י"ט כסלו תשי"ב – תורת מנחם חכ"ז עמ' 214 ואילך)

אם אינו מנצל את כחותיו הרי הוא פושע גם לגבי כללות ישראל והבריא

כ"ק מו"ח אדמו"ר כותב באחד ממכתביו, שאף שמלאכת אפיית לחם היא "מלאכה הצריכה במאד", שאין העולם יכול להתקיים בלעדי כו' – מ"מ, מי שמוכשר להיות "נוקב מרגליות" ונעשה "אופה לחם", אינו ממלא את תפקידו. ובפרטיות יותר:

אבל כיון שהתורה באה להפיר את השאלה "וכי תאמרו מה נאכל" – הרי ה' צורך להבהיר זאת מיד כאשר השאלה מתעוררת; ואם כן, מיד בהתחלת הפרשה כאשר התורה אומרת את דין שביתת הארץ, היתה צריכה להתייחס לשאלה המתעוררת מאליו: "מה נאכל בשנה השביעית"!

ב. והנה, קושיא זו קשה במיוחד לשיטת רש"י בפירושו (וכך באמת הקשה האברבנאל):

יש מפרשים (אבן עזרא, רמב"ן, אברבנאל – ועוד), שבדברי התורה כאן קאי על שנת הויב"ל ש"אחר שמיטה, ולפי זה מפרשים בפשטות "ועשת את התבואה שש"ש השנים" – כי נדרשת כאן תוספת תבואה בשביל שנתיים שלא זורעים בהן (השמיטה והויב"ל), ואז אפשר להסביר (במקצת) שלכן דחתה התורה את הענין לאחר סיום הדינים של יוב"ל;

אבל רש"י הרי מדגיש ש"מקרא זה נאמר בשאר השמיטות כולן" – בסתם שמיטה ולא בייב"ל [כי אם מדובר בייב"ל ה' הכתוב צריך לומר – לשיטת רש"י – "ועשת את התבואה לארבע השנים"], ואם כן לא מובן לגמרי, למה כתבה זאת התורה במרחק גדול מסיום דיני השמיטה?!

ג. ויש לומר הביאור הזה:

הנה בכמה מפרשים (ספורנו. וראה כלי יקר ומלבי"ם) פירשו ש"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית" הוא ענין ש"לפי. ופירשו, שלפני כן אומרת התורה "ונתנה הארץ פרי ואכלתם לשובע", וכוונתה בזה שתהי' ברכה באכילה כך שהאדם יאכל מעט ותהי' ברכה במעיו כ"א"ל אכ"ל הרבה, ובמילא יצטרכו פחות מזון וכך יהי' להם די גם לשנה השביעית.

ואחר כך ממשיכה התורה ואומרת שאם יהיו שלא יתרצו בברכה זו, ועדיין יאמרו "מה נאכל בשנה השביעית", כי יהי' ספק אצלם אם יהי' כן מחמת חלישות באמונה וכו' – אז יעשה הקב"ה שיהי' ריבוי תבואה בפשטות, "ועשת את התבואה לשלש השנים", באופן שיראו בעין הגשמית שאכן יש כאן ברכה ומזון מספיק. ולפי זה נמצא, שהברכה "לכתחילה" היא בזה ש"ואכלתם לשובע", ורק "בדיעבד" – אם יהיו חלשים באמונתם כו' – אז יקויים "ועשת את התבואה לשלוש השנים".

אבל בדרך הפשט, הרי מה שכתוב "ונתנה הארץ פרי ואכלתם לשובע", אינו שייך לשנה הששית דוקא, אלא זו ברכה כ"לית, השייכת לכל השנים כולן, ואין כאן כוונה להסביר מה יאכלו בשנה השביעית; ואם כן, דברי התורה על "ועשת את התבואה לשלוש השנים" הם הם ברכת השביעית באופן של "לכתחילה".

ועוד זאת, שאם כוונת התורה ב"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית" היא לאפשרות של מצב שלילי, ה' מתאים יותר לומר "ואם תאמרו" (על דרך "ואם אמור יאמר העבד"

בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה", הרי מובן, שמי שיש לו כשרון להשפיע על אלף אנשים, ומשפיע רק על תשע מאות תשעים ותשע – יתכן אמנם שיקבל "עולם הבא", אבל, תכלית בריאתו שבשבילה נברא בעולם, לא מילא, כיון שישנו יהודי בעולם שהולך וזועק: פלוני בן פלוני הוצרך למסור לי שליחות מלמעלה, ולא עשה זאת, וא"כ, למה מגיע לי עונש, בה בשעה שפלוני הוא האשם!...

ומזה מובן, שאפילו אם הדבר דורש יגיעה והשתדלות,

– לכל לראש, לידע כיצד לנצל השפעתו עבור ענינים רצויים ולא עבור ענינים בלתי-רצויים, ולאחרי כן, לעשות זאת באמונה, כפי שאמר יעקב (ויצא לא, לח-מ) – ה"ישראל" הראשון – "ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני", כיון שעליו מוטלת האחריות שיהי' מעמד ומצב ש"רחליך ועזיך לא שכלו" –

הרי אין זה ענין של הידור מצוה, אלא ענין ש"מידיי תבשנה" (כלשון הכתוב), שכן, אם ישנו אפילו אחד שהי' יכול להשפיע עליו ולא הגיעה השפעתו אליו, אזי תובעים ממנו: מדוע נטלת מפלוני השפעות טוב וחיים שהיו יכולים להגיע אליו?!

אם יכול להביא דבר ה' לעוד יהודי אזי "ותדד שנתי" עד שיעשה בן

והטענה והמענה שיכול להראות שהציל את פלוני ופלוני, את זה העמיד על דרך הישר, ואת זה הציל מרדת שחת, ואת זה עשה לצדיק גמור – הרי זה ענין

שהכלי הקטן יהי' מלא; ואם הכלי הוא גדול כמה פעמים ככה מהכלי הקטן, כך, שיכול לחשוב שגם אם ימלאו חציו או שלשת רבעיו אזי תהי' הכמות כמה פעמים ככה מאשר הכלי הקטן – הנה אם הכלי הגדול אינו מלא, לא נתקדש כ"ל מה שבתוכו; רק כאשר הכלי ש"לך הוא מלא, אזי מקדש מה שבתוכו.

וזהו גם הציווי ליהודי – שצריך לנצל את כל כחותיו במי"א, ואז הוא מקדש את חייו, שנעשים חיים אמיתיים, חיי נשמה בגוף, אבל, כפי ש"אתה בחרתנו" להיות "גוי קדוש" ו"ממלכת כהנים".

מי שיכול להשפיע על אלף אנשים, ומשפיע רק על תשע מאות תשעים ותשע לא מילא תכלית בריאתו

ואם הדברים אמורים בכל כשרון, גם בענין שנוגע לעצמו – הרי עאכ"כ בנוגע לכשרון ההשפעה על הזולת:

מי שההשגחה העליונה חננה אותו בכשרון להשפיע על הזולת, על הסביבה, וסביבה גדולה ביותר, בריחוק מקום (וגם בריחוק זמן, כיון שההשפעה תומשך גם בדור שלאחרי זה) – מובן בפשיטות שאם מנצל כשרון זה רק למחצה, הרי, מלבד זאת שהכ"י ש"ז אינו מלא (כנ"ל), הנה כל זמן שאינו מנצל את הכשרון שלו במי"א, אזי ישארו מספר אנשים או מספר כתות שתחסר אצלם כל ההשפעה שהיו צריכים לקבל על ידו, כיון שהוא השליח מלמעלה למסור להם השפעה זו.

דהנה, כיון ש"כל מה שברא הקב"ה

לקט מתוך דברות קודש
בענייני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
הדברים באו כאן באופן שנאמרו, כמעט ללא עריכה, מלבד
שינויים קלים להקל על הקורא

איך להתייחס לכשרונות מיוחדים?

מי שיש לו כשרון להשפיע על אלה אנשים, ומשפיע רק על תשע מאות
תשעים ותשע - תכלית בריאתו שבשבילה נברא בעולם, לא מילא! / כיון
שיש בידו היכולת שעל ידו יגיע דבר ה' לעוד יהודי - אזי "ותדד שנתי
מעניי", עד שיביא את דבר השליחות בכל מקום שידו מגעת

כאשר יהודי מרגיש בעצמו איזה כשרון,
אזי הסדר הוא - לא להניח את הכשרון
הצדה . צריך לדעת שזוהי הדרך הקלה,
ללא מלחמה, והיינו, שמחפש לעצמו
"חיים קלים" (כהלשון המורגל במדינה
זו), ולכן אינו רוצה להתייגע, אע"פ
שבגלל זה ירוויח פחות, באמרו, שאינו
מחוייב להדר, לעשות לפנים משורת הדין,
ולחטוף יותר מצוות - די ומספיק לו להיות
כמו הפחות והעני שב ישראל.
ועל זה אומרים לו:

...מי שהוא בעל כשרון בענין השכל,
יכול לטעון, שגם אם יתייגע מעט, אזי
ישג הרבה יותר מאשר איש פשוט, וא"כ,
למה מחוייב הוא להתייגע כמה שעות
ביום בלימוד התורה,

וכפי שמצינו בדיני קדשים, ש"כלי שרת
מקדשין מלאין" (זבחים פח, א):

כדי ש"כלי שרת" יקדשו מה שנותנים
בתוכם - צריכים ה"כלי שרת" להיות
מלאים. אם הכלי הוא קטן, יש צורך

- משפטים כא, ה); ומזה שכתוב "וכי תאמרו" משמע יותר (בדרך הפשט) שכך הוא סדר
ההנהגה הוודאי, שאכן עתידים לומר כן (ראה גם פרש"י פרשת שופטים יח, כא. ואכמ"ל).

ולכן יש לפרש, שבאמת כוונת התורה היא שאמירה זו - "מה נאכל בשנה השביעית"
- היא ענין חיובי, וזה גופא הטעם שנכתבה אמירה זו לאחר סיום דיני השמיטה ולא
בתוך פרשה זו גופא.

ד. וביאור הענין:

באמת אין כוונת התורה למצב ש"י"י שבו יהודי מעלה ספק בקיום מצות השמיטה
בגלל שאלה זו "מה נאכל" - אלא אדרבה, מדובר ביהודי ששומר על מצות ה' כדבעי,
ואין לו כל ספק חלילה בקיום מצות השמיטה כהלכתה; כל שאלתו היא שאלה עיונית-
לימודית גרידא, כחלק מהבנת התורה:

יהודי זה מקבל את מצוות הקב"ה באמונה שלימה, ומקיים את מצוות השמיטה
והיכול כתיקונן, מתוך בטחון מלא בקב"ה שבוודאי ישלח את ברכתו. ולכן שאלתו זו
באה לאחר סיום כל הפרשה, דהיינו שהוא מקיים היטב את כל דיני הפרשה גם לפני
שהוא מקבל מענה על שאלה זו, כי שאלה זו אינה מפריעה לו ומבלבלת אותו בקיום
מצות ה' בפועל;

שאלתו לא באה איפוא בתור "התחמקות" מקיום המצוה [שאז התורה היתה צריכה
להבהיר ולהשיב לו מיד בעת התחלת הפרשה], אלא רק בתור בקשת טעם והסברה
[וע"ד שמצינו בענייני פסח וכו', שגם ה"בן חכם" שואל שאלות]: הוא יודע היטב
שהקב"ה ישלח את ברכתו, והוא רק שואל באיזה אופן היא תבוא? שהרי כמה דרכים
למקום, וביניהן אפילו אפשרות שיירד מן מן השמים מדי יום כמו שהי' במדבר! ...

ושאלה בסגנון כזה היא דבר רצוי ומקובל, ולכן אומרת התורה "וכי תאמרו" - לשון
וודאי - שאכן יש מקום לשאלה זו כחלק מלימוד והבנת התורה (ולהעיר מאור החיים כאן);
והיא משיבה, שהברכה תבוא על ידי שבשנה הששית תוציא הארץ ריבוי תבואה, "ועשת
את התבואה לשלש השנים".

שתהיו עמלים בתורה

אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו

יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו
הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקתי
תלכו שתהיו עמלים בתורה
(כו, ג. רש"י)

הקשו המפרשים (גור ארי, דברי דוד, משכיל
לדוד, ועוד): מניין ההכרח בפשטות הכתובים
לפירוש זה, שהכוונה ב"בחוקתי תלכו" היא
ללימוד התורה מתוך עמל דוקא, ולא לכללות
ענין לימוד התורה.

ויש לבאר בפשטות, דכיון שלימוד התורה
הוא מצוה ככל תרי"ג מצוות התורה, הרי לימוד
התורה כלול בהמשך הכתוב "ואת מצוותי
תשמרו", ומכאן ההכרח לומר שמדובר באופן
מיוחד בלימוד התורה שאינו כלול במצוות
תלמוד תורה מצ"ע.

וע"כ צ"ל שמדובר בהוספה באיכות הלימוד
- "שתהיו עמלים בתורה".

(נ"פ לקוטי שיחות ח"י עמ' 313 ואילך)

בין 'פונה' ל'אפנה'

ופניתי אליכם והפריתי אתכם

אפנה מכל עסקי לשלם שכרם
(כו, ב. רש"י)

להלן בפרשת הקללות (כו, יז) כתוב "ונתתי
פני ככם ונגפתם לפני אויביכם גו'" ופירש"י
"פונה אני מכל עסקי להרע לכם".

ויש לדייק, בדברכות כתב רש"י "אפנה מכל
עסקי" לשון עתיד, ובקללות "פונה" לשון הווה.
וכן באחרי (יז, י) כתיב "ונתתי פני בנפש האוכלת
את הדם", ובקדושים (כ, ג) כתיב "ואני אתן את
פני באיש ההוא והכרתי גו'", ובשניהם כתב
רש"י "פונה אני מכל עסקי" לשון הווה. ויש
לעייין בטעם השינוי.

ויש לומר בזה, דהנה לשון עתיד מתפרש על
דבר הנמשך ו"הווה תמיד" (ראה רש"י בשלח טו, א
ד"ה אז ישיר), משא"כ לשון הווה מתפרש רק על
אותו הרגע בו מתקיים הדבר.

ועפ"ז יובן החילוק בלשונות רש"י בין
הברכות לקללות:

דהנה ידוע מאמר רז"ל (סוטה יא, א) "מרובה
מדה טובה ממדת פורענות", ולכן בנוגע
לקללות נקט רש"י בכל המקומות את הלשון
"פונה" לשון הווה, דהיינו, שהפני' כדי להרע
לבני ישראל היא רק לרגע אחד בלבד. משא"כ
בברכות נקט "אפנה" לשון עתיד, דהיינו שפניית
הקב"ה להיטיב ולשלם לבני ישראל הוא דבר
"ההווה תמיד".

(נ"פ לקוטי שיחות ח"י עמ' 623)

לקראת שבת

כא

וכבר נתבאר בארוכה בתורת החסידות בכלל ובשיחות הקדש - אשר זכינו לשמוע
מפי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב] זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע - בפרט, אשר אחד
מעניני תורת החסידות שזיכנו השי"ת הוא שהחסידות פתחה לחסידים את העיניים
לראות את חסרונות עצמם וכן את מעלותיהם, והחסידים עוסקים בעבודה להשמיד את
המדות הרעות ולעשות מהם מדות טובות.

אולם דבר זה צריך להיעשות לא באמצעות עצבות אלא על ידי מרירות, ולא רק ע"י
מרירות אלא כפתגם המקובל מזקני החסידים "עצבות היא ישות שזוהי 'טריפה', מרירות
היא כשרה רק כאשר ממתקים אותה עם שמחה של עבודה..."

(שם עמ' תסד-ה)

הנפש הבהמית של חסיד חב"ד לא מפריעה
לאלו המתאוננים על מצבם הרוחני

במענה על מכתבו בדברים היוצאים מן הלב דואג, העוסק בתקון עניניו ומחסוריו
בדרכי חסידות חב"ד, עליו לדעת כי השפלת עצמו ("אראפגעפאלענקייט") היא אחת
מדרכי הנפש הבהמית לבלבל ולהטריד שלא ילמדו ולא יתפללו כדבעי, והעצה היעוצה
[היא] לשקוד בלימוד בנגלה ובדא"ח ודא תרעא לאעלאה, השי"ת יצליחו במסירת המוח
והלב באמת לאמיתו.

(שם עמ' יא)

במענה על כתבו בשפיכות נפשו על מצבו הרוחני, יודע הוא אשר הנפש הבהמית
והיצר הרע נקרא חכם ואומן נפלא במלאכתו, אחת מתחבולותיו לצוד את האדם במכמרו
או לכל הפחות לבלבלו ולהטרידו אשר לא יתחיל בסדר עבודה ופועל מסודר.

ותודה לד' אשר הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע הראנו
את דרכי עבודה לא רק איך להנצל ממצודת הנה"ב אלא עוד להתגבר עליו ללכדו
להרחיקו ולהכריחו לשנות הנהגתו מרע לטוב, והשי"ת יצליחו בגו"ר.

(שם עמ' שמב)

במענה על כתבו, לא ההתאוננות עיקר אלא העבודה בפועל עיקר, וכמאמר הידוע
שהנפש הבהמית של חסיד חב"ד מתחכמת ומסכימה שלא להפריע לאלו המתאוננים
על מצבם הרוחני, היות שבכך קל לה - לנפש הבהמית - לעשות עבודתה ולבלבל
מהתעסקות בתורה ועבודת התפלה.

וזאת היא עבודת החסידים בדרכי החסידות לגלות ולהכיר את הערמומיות של הנה"ב
ולכבול אותה עם חבלים אמיתים המסודרים בדרכי החסידות שלא לבד שלא יהי' לו
התפשטות אלא לדוחקו ולהכניעו לאט לאט בסדר מסודר עד אשר יזדכך והשי"ת יהי'
בעזרו בגשמיות וברוחניות.

(שם עמ' שצח)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

נפילת הרוח – מתחבולות היצר

הנפש הבהמית של חסיד חב"ד מתחכמת ומסכימה שלא להפריע לאלו המתאוננים על מצבם הרוחני, היות שבכך קל לה – לנפש הבהמית – לעשות עבודתה ולבלבל מהתעסקות בתורה ועבודת התפלה

מרירות כשרה רק כאשר ממתיקים אותה עם שמחה

מכתבו הראשון במועדו קבלתי ובסיבה נתאחזה המענה עליו, ובטח כבר נתקבל לידו, והרגיזני במאד לקרוא מכתבו זה המלא צער ואנחה על דבר ספק שגיאה וכבר ה' הטוב סלח לו, וחבל על צערו, ויש לחשוך את היצר הרע המתחכם בנכלותיו להמציא טרדות ובלבולים שונים להמציא עלילות וסיבות איך למנוע את האדם בכלל [ו]בן תורה וחסיד בפרט מלעסוק בתורה ועבודה לפי ערכו כידוע ומבואר בספרי מוסר ובסיפורי החסידים.

אשר על כן ידע ידידי אשר לפניו ויעורר עצמו בכל מיני התעוררות לבטל כל המחשבות והרהורים הבאים מגירי' דהמתחכם לצוד ברשתו ולהיות בשמחה וטוב לבב ולהניח עצמו בתורה ועבודה והשי"ת יעזרו ויחזק את בריאותו ובריאות בני ביתו יחיו והנני מברך אותו וביתו וילידיהם ובני ביתם יחיו בחג כשר ושמח ועבודה בריאה ושמחה תמיד.

(אגרות קודש ח"ט עמ' תיה-ט)

השמחה ("צופרידענקייט") מעצמו במעמד ומצב הרוחני, וכן העצבות ממעמד ומצב הרוחני, הן שתי מדות רעות של הנפש הבהמית החכם – להרע – שמטרתה ללכוד את האדם במצודתה ולהעבירו על דעתו, בכדי שלא יתן דעתו ולכו להתעסק בעניני תורה ועבודה, כל אחד לפי ערכו.

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

ניצוצות הקדושה שבממון הריבית

ניצוצין קדישין בממונו של יהודי / מידת חסידות לסייע לחברו בבירור
הניצוצות / להציל הניצוצות מרשות הנכרי / לברר ניצוצות "חמור שונאך"
דווקא

בנוגע למה שאסרה תורה (פרשת בהר כה, לה-ו) את לקיחת הריבית מבואר בזה שהיא משום "נשך", דהיינו "כאותו נחש שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו, כך ריבית אינו נרגש ואינו מכיר עד שהריבית עולה ומחסרו ממון הרבה" (רש"י משפטים כב, כד). והיינו, שאף שהריבית היא מדעת הנותן ובהסכמתו, מכל מקום אסרתה תורה, משום שהוא מחסר את חברו ממון הרבה שלא מרצונו.

והנה, הגם שאסרה תורה נשך ותרבית, מכל מקום חל איסור זה רק על "אחיך", ואילו גר תושב מותר להלוות לו בריבית, כמו שפירשו בגמרא (ב"מ עא, סע"א) את הנאמר בפרשת בהר "וכי ימוך אחיך גר ותושב וחי עמך, אל תקח מאתו נשך ותרבית גו'", שמזה שנאמר "אל תקח מאתו" ולא "אל תקח מאתם" מוכח דקאי רק על "אחיך", שממנו אסור לקחת ריבית, אך "גר ותושב" נאמר כאן רק לענין "וחי עמך" ולא לענין ריבית. ויתירה מזו מצינו גבי נכרי, ש"מצוות עשה להשיך לעכו"ם, שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצוות עשה" (רמב"ם מלווה ולווה פ"ה ה"א).

והדבר תמוה: הרי "הריבית עולה ומחסרו ממון הרבה", ומדוע ציוותה תורה להשיך את הנכרי ולחסר ממנו במלווה בריבית?

ויש לבאר יסוד עיקרי בעבודת האדם בעניינים השייכים לממון, ואזי יובן טעם מצוות "לנכרי תשיך", וגם דין תמוה נוסף מדיני הריבית, ומזה יעלה מה שיש לו לאדם ללמוד מדין זה בעבודתו את קונו.

ניצוצין קדישין בממונו של יהודי

כל ממון השייך לאיש ישראל אינו עניין של חולין, אלא אמצעי לעבודת ה', כפי שכתב הרמב"ם (דעות פ"ג ה"ב) ש"לא יהיה בלבו לקבוע ממון בלבד", אלא "יכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך הוא בלבד", וגם ממונו יהיה אמצעי בכדי לאפשר את קיום התורה ומצוותיה בלבד. שהלא כבר ציוותה תורה שיהיו "כל מעשיך לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב), ו"בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו).

ועומק עניין זה, הוא מה שבכל דבר גשמי השייך לאיש ישראל "יש שם ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו", וכאשר משתמש ומנצל אותם העניינים לעבודת ה' הרי "הוא מתקן הניצוצין". וזהו סוד מה שהתורה חסה על ממון של ישראל, משום שיש בו ניצוצים הבאים אל תיקונם בעת אשר ינצלם היהודי לשם שמים (כתר שם טוב (קה"ת) סי' ריח).

וניצוצות אלו שבדברים הגשמיים שייכים הם לנשמתו המיוחדת של אותו יהודי שהממון שייך אליו, שעל כן נתגלגל הממון לרשותו דווקא כי ניצוצות הקדושה שבו שייכים לשרש נשמתו דווקא, ועליו מוטל לזככם, לתקנם ולהעלותם לקדושה.

והנה, טבע הטביע הקב"ה בעולמו וסידרו באופן כזה, שהאדם יכול להרוויח כסף על ידי שילווה בריבית. ויתירה מזו, גם לאחר שהתורה אסרה ריבית, הנה "הריבית חוב הוא שנתחייב הלווה וחייב לשלם, אלא שהתורה גזרה שאף שנתחייב [הלווה] לא יקח [המלווה]" (מל"מ פ"ח מהל' מלווה ולווה ה"א).

וגם אחרי שלקח המלווה את דמי הריבית באיסור, ונתחייב להחזירם ללווה, הרי לימדנו רבותינו הראשונים (ראה במקור הדברים שקו"ט ביסוד זה והמסתעף, וש"נ), שגם אז שייך כסף זה למלווה, שהלא הלווה נתרצה לשלם לו ומחל את ממון הריבית שנותן. וזה שציוותה תורה להחזירו, אין זה שעבוד רגיל כבעל חוב וכמזיק, אלא חיובא דרמא עלי' רחמנא "להחזיר איסור שבלע", שמעיקר הדין לא היה צריך להשיב כסף זה ללווה, ורק ש"לשמים הוא חייב" (ריטב"א ב"מ סא, א), שחייבתו תורה להשיב הריבית ללווה.

ומכל זה מוכח שהניצוצות קדושה שבממון הריבית שייכים לשרש נשמת המלווה, ועליו מוטל לבררם ולהעלותם לקדושה. אלא שמכיוון שציוותה תורה שלא ילווה בריבית, הרי הדרך שיברר המלווה ניצוצות אלו אינה על ידי שמביא הכסף לרשותו ומנצלו לקדושה, אלא בדרך של דחי' ושלילה. היינו שכאשר באה לידו אפשרות של ריבית והוא נשמר מאיסור ריבית, הנה בזה עולים לקדושה הניצוצות שישנם באותו

ללא ניתוח שנה שנתיים או יותר, אין מקום לחשוב על ניתוח, ובפרט שמזמן לזמן נוספות דרכים חדשות בטיפול מצב כזה, ולכן יתכן מאוד מאוד שכלל לא יהי' צורך בניתוח, וזה תלוי בשליטה העצמית שלה, לא להתרגז ולשמור פחות או יותר את הדיאטה ובאופן כללי את הוראות הרופא המומחה,

ואם תתבונן ולו לזמן קצר באלו מקומות היו לפני שנים אחדות, ומאות אלפי יהודים נמצאים שם [מעבר ל'מסך הברזל', ברוסיה הסובייטית] גם היום, מצבם שם ושלם כאן, אזי ימים שלימים לא יספיקו להודות להשם יתברך על חסדו, ואז רואים איזה מקום קטן תופסים הקשיים שישנם כעת לעומת חסדי השם יתברך האמורים לעיל, ובטוחני שבהחלט מיותר להרחיב הביאור בזה.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד עמ' קנא)

"עזוב תעזוב עמו"

...כמובן, שההנהגה שלא לאכול בזמן, ולאכול רק פעם ביום וכיוצא בזה, אין זה כלל דרכו של הבעש"ט, אודותה שמענו פעמים רבות מרבותינו נשיאנו הקדושים, שצריך להיות "עזוב תעזוב עמו" – עם הגוף, אבל לא על ידי תעניות וסיגופים.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד עמ' תקה)

ממון שלא לקחו (וכמו הניצוצות שבדברים האסורים, שכך היא דרך העלאתם לקדושה (ראה לקו"ת שה"ש ו, ד)).

מידת חסידות לסייע לחברו בבירור הניצוצות

בדרך זו יתיישב דין מחוקי הריבית, והוא בדיני חוטא החוזר בתשובה, ומבקש לתקן את מה שחטא בעניין ריבית:

כאשר החוטא בא מעצמו להשיב את דמי הריבית, נפסקה הלכה שאין מקבלים ממנו. ואף על פי שאין מקבלים ממנו, צריך הוא להחזיר בכדי לצאת ידי שמים, ועדיין מידת חסידות שלא לקבל ממנו (ראה טושו"ע ונו"כ יו"ד סי' קסא).

ועל פי המבואר למעלה נמצא דין זה מתיישב היטב עם יסוד עניין קדושת ממון של יהודי. דמכיוון שמעוה הריבית שייכות הן לשורש נשמת המלווה, הרי אף שמעיקר הדין ומגזירת מלך היה צריך לבררם באופן של דחיה ושלילה, הנה מאחר שחטא ובא כבר הממון לידו, צריכים להשתדל בכל מיני טעדי שישאר הממון ברשותו ויוכל לבררו על ידי ניצולו לקדושה ועבודת ה'.

ועל כן, ממידת חסידות שהלווה לא יסכים לקבל את כסף הריבית המושב, אלא יותירנו אצל המלווה על מנת שיוכל לברר כראוי הניצוצות השייכים לשורש נשמתו.

להציל הניצוצות מרשות הנכרי

ובדרך זו יובן מה שציוותה תורה להלוות את הנכרי בריבית ולהשיכו, שלא זו בלבד שהדבר מותר ואין בזה איסור, אלא אדרבא מצווה רבה יש כאן.

כי, ניצוצות הקדושה שבדמי הריבית של הנכרי הלווה שייכים הם לנשמת המלווה, ועליו מוטל לברר ניצוצות אלו מרשות הקליפה ולהעלותם לקדושה.

ואדרבה, כאשר רואה אדם שישנו נכרי שזקוק הוא להלוואה, הרי זה סימן והוכחה שישנם ניצוצות קדושה במעותיו של נכרי זה, השייכים לשרש נשמתו, והיא היא הסיבה שמבקש הנכרי הלוואה ממנו.

ולכן, חוב קדוש ומצווה גדולה שילווה בריבית דייקא, בכדי שאכן יבוא הממון לרשותו ויוכל לזכור ולהעלות הניצוצות שבו למקורם.

לברר ניצוצות "חמור שונאך" דווקא

והנה, כל עניין מה שצריך להשתדל שישאר הממון ברשותו, והתורה חסה על ממון

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

מה ולמה לאכול

וכי תאמרו מה נאכל

(בהר כה, ב)

אכילה בתאוה - ירידה ממדריגת מדבר

בשאלתו אם אכילה בתאוה מוריד את האדם ממדריגתו, אפילו למאן דאמר קדש עצמך במותר לך, לאו דאורייתא.

כבר אמרו רז"ל, ערבים עלי דברי סופרים, וזה מובן ג"כ ע"פ המבואר בתניא קדישא פרק ז', וראה שם ג"כ בסוף פרק ל' שהוא מדאורייתא כו', וגם דברי סופרים חמורים מדברי תורה וכו'. והוא מובן ג"כ בשכל הפשוט, כי האוכל בתאוה נעשה מקבל מהמאכל שהוא צומח וחי, ובמילא מוריד את עצמו ממדריגת מדבר למדריגתם, וק"ל.

(אגרות קודש ח"י עמ' קמז)

ניתוח קיצור קיבה

לפלא השאלה הלהסתבך בניתוח. . דהקטנת הקיבה ותוצאותיו הבלתי ברורות (ככל הדרוש) וכו'! - והסיבה היחידה - שהמדוברת תי' כבדת בשר? ! ומופרך.

(ממכתב ח' כסלו תשמ"ג, נדפס בלקוטי שיחות חל"ו עמ' 309)

לשמור את הדיאטה או לעשות ניתוח?

במענה על מכתבה. . בו כותבת אודות מצב הבריאות וחווה דעת הרופא.

מובן הוא, שמכיון שהוא - הרופא - אומר שאם ישמרו את הדיאטה, אפשר להסתדר

של ישראל, הוא באותו ממון ואותם הדברים גשמיים שכבר נמצאים ברשותו, או שרואה ששייכים הם אליו, אך אין לו לאדם לילך ולחפש עניינים גשמיים, להגדיל ולהרבות ממנו רק בכדי לברר הניצוצות שבהם.

ועניין זה, מה שעבודת האדם היא בבירור הניצוצות באותו רכוש וממון שכבר שייך לו, מובן גם ממאמר הידוע של מורנו הבעל שם טוב (הובא ב"היום יום" כח שבט), על הפסוק "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו" (משפטים כג, ה): כאשר תראה ותעיין ב"חמור" – בחומריות הגוף, תראה שהוא "שונאך", ומנגד לעבודת ה', ואם כן עלול הוא לחשוב ש"חדלת מעזוב לו", שיכחיש הגוף ויסגפו בתעניות, אך אין זו הדרך בה ישכון אור התורה, אלא "עזוב תעזוב עמו", שיעבוד ה' על ידי גופו וכך יזככו ויקדשו.

וממאמר זה מובן היטב יסוד האמור, שצריך האדם להשתמש בגופו ושאר רכושו וענייניו הגשמיים, ובכך מקדשם ומברר ניצוצות הקדושה שבהם. אך מאידך צריך האדם לשים אל לבו שהדברים אמורים רק ב"חמור שונאך", דהיינו באותה חומריות שהיא נמצאת ברשותו או בשייכות אליו, והיא "שונאך" במיוחד. אך אין לו לאדם לחפש אחר עניינים גשמיים בכדי לבררם, אלא לחוס על ממנו וענייניו הפרטיים, לנצלם לקדושה ולזככם.

אחד בפה ואחד בלב (עיי' בכ"ז בסוגיית הבבלי דב"מ שם ובסוגיית הירוש' שביעית כאן), ולהכי חל מצד זה שינוי בהדיבור, דביבור לבד גמר ומקני, שנעשה עי"ז קנין בהחפץ. וכדמוכח בירוש' כאן, שהקשו על הנהגת רב "מתניתא פליגא על רב אימתי אמרו המטלטלין נקנין במשיכה ברשות הרכים או בחצר שאינו של שניהם וכו' ברשות המוכר לא קנה עד שיגבי' או עד שימשוך את הכל מרשות הבעלים כו'" [דלכאורה, מהי השייכות דדברי רב להברייתא? הרי רב אמר שלא הי' חוזר בו מדיבורו (בכדי שלא יהי' ממחוסרי אמנה, או בכדי שתהי' רוח חכמים נוחה הימנו וכו'), ולא בנוגע לקנין דהחפץ, ואילו בהברייתא איירי בדין קנין, "לא קנה עד שיגבי' כו'"]? ומוכח מזה דהירושלמי מפרש דברי רב שס"ל שיש בזה קנין ולכן אינו חוזר בו, כמ"ש במפרשי הירוש', וזהו שמקשה "אם במוכר ולוקח אמרו דלא קנה הלוקח עד שיגביהנו או עד שיוציאנו מרשות הבעלים, מכ"ש במקבל מתנה דלא זכה בדיבור לחודי', ואמאי קאמר רב לית אנא חזר ביי" [נפשיטא לפי מה שמשני הירוש' אהך קושיא "כאן שהעמידו עמו כאן בשלא העמידו עמו", כמו שפי' בפנ"מ ד"רב מוקי להאי ברייתא בשלא העמידו ללוקח עמו לכן לא קנה עד שיקנה בדרכי הקני' והאי דרב גופי' בשהעמיד להמקבל עמו בשעה שאמר ליתן לו והראה לו מה שהוא", דכיון "שהעמידו עמו", לכן קנה ואינו חוזר בן] – הנה מעין זה י"ל למסקנת הירושלמי "תמן למדת הדין ומה דרב נהג למדת חסידות", שזה שרב נהג בעצמו

ועי"ז יובן שכ"ז אפשר לומר רק בנוגע להאמירה לבני ביתו, שבנוגע לחפציו ורכושו הפרטי יש בדיבורו תוקף דקנין בהמתנה שאמר ליתן לחבירו, אבל כשאירי בדברים של אחר או של הקהל, אלא שהם ברשותו לצוות כו', כהא דב"מ שמפקד דשמישי, אזי לא חל ברכוש זה קנין (או אפילו התחייבות) בגוף המתנה [ובמילא לא שייכת כאן לכתחילה ה"מדת חסידות" דרב לעמוד בדיבורו, ואם דיבורו לא יתקיים אח"כ מחמת בעלי הרכוש אין כאן חסרון במדת חסידות שלו]. ולכן "מפקד רב לשמישי" אימת דנימר לך תתן מתנה לבר נש אין הוה מסכן הב לי' מיד ואין עתיר אימליך בי תניינות", שאין הכוונה בזה שבנוגע לעני נעשה נדר ובמילא אינו יכול לחזור בו, אלא להיפך (וכפשטות ההמשך בירושלמי שם, שמביא הא דרב בהמשך ללפנ"ז שיכול לחזור בו) – להדגיש בזה השינוי לגבי האמירה לבני ביתו, שכאן אין הקנין (וכיו"ב) ע"י האמירה והדיבור, שבאמירתו לבד גמר ומקני (או מתחייב) כבאמירתו לבני ביתו, אלא תלוי מיהו המקבל, ולכן כשהמקבל הוא עני אז צריך לתת לו מיד, כיון שידוע שגם דעתו של בעל הרכוש (או הקהל) ליתן, ואין מקום לבירור נוסף, וכנ"ל.

פנינים

דרוש ואגדה

להשבית את החיה רעה ואת החמץ

והשבתי ח' רעה מן הארץ

(בחקותי כו, ו)

בפירוש "השבתה" זו אמר רבי שמעון (בתורת כהנים) שהוא "משביתן שלא יזיקו" – שהמזיקים לא יעברו מן העולם, אלא ישתנה טבעם שלא יזיקו. ומוסיף, אשר השבתה "שלא יזיקו" גדולה היא מהשבתה לגמרי, שהרי "אימתי הוא שבחו של מקום" – כאשר "יש מזיקים ואין מזיקים" – שמציאותה של ה"חיה רעה" קיימת ומכל מקום אינה מזקת, שדבר זה הוא מופלא יותר ממצב שבו "אין מזיקים" כלל.

ויש לבאר הקשר בין ענין זה לזמן שקוראים פרשה זו – במועד ספירת העומר, לקראת בוא חג מתן תורתנו:

ובהקדים מה שמצינו שינוי גדול בין פסח לשבועות, שבחג הפסח חמץ אסור באכילה, ונצטוונו לבער את החמץ, כל יראה וכל ימצא. ובחג השבועות, לא רק שהחמץ מותר באכילה, אלא הוא אף נעשה למצווה, שבחג השבועות מקריבים את שתי הלחם, אשר הכנתן היא באופן של "חמץ תיאפנה" (אמור כג, יז) דווקא!

ומבואר בזה, אשר בחג הפסח, המורה על האדם האוחז בשלב של "ציאת מצרים" – שזה מקרוב העלהו הקב"ה מתוך מ"ט שערי טומאה והציבו בדרך העולה לקבלת התורה, הנה ודאי אשר כל ענין הקשור לחמץ – הרומז על גאוה – הוא סכנה גמורה, ועל האדם להיות ב"ביטול" ולברוח מכל עניין הקשור לגאוה היכולה להפילו ח"ו לחזור לסורו.

אך בעת חג השבועות, בו כבר בירר האדם וזיכך כל סיג ופגם במידותיו, אזי הופך החמץ למצווה בהקרבת שתי הלחם, כי עניין ההגבהה וההתנשאות שבטבע האדם יכול להתבטא גם בענייני קדושה, ובדוגמת הכתוב (דה"ב יז, ו) "ויגבה לבו בדרכי ה'". ולכן, כאשר נשלמה עבודת המידות בחג מתן תורתנו, מכיון שיכול להתעסק בהעלאת מידת הגאוה וה"חמץ" לגאוה דקדושה וגבהות הלב

המסייעת לעבודה, הרי זוהי תכלית העבודה שיהיה "אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא" (ראה זהר ח"א ד, א. הובא בחניא ספ"י), להפוך את חושך הרע עצמו לאור הקדושה ולמידה טובה ומסייעת בעבודתו ית'.

ועבודה זו השייכת לימי ספירת העומר לקראת חג השבועות, מרומזת ביעוד האמור בפרשתנו "והשבתי חיה רעה מן הארץ", שכמו שב"השבתת" החמץ, התכלית היא כאשר מהפכים את המידה רעה לקדושה, כן הוא ב"השבתת" ה"חיה רעה", אשר לדעת רבי שמעון יישארו החיות בקיומן – אלא שלא יזיקו.

(נ"פ לקוטי שיהות ח"ו עמ' 188 ואילך. ח"א עמ' 266 ואילך)

ה"ממיר" – אינו מומר, אלא נשאר בקדושתו

ואם המר ימירנו וה' הוא ותמורתו יה' קודש

(בחקותי כו, ז)

כתוב בספרים (ס"ה האריז"ל כוונת ר"ח, משנת חסידים סוף מס' טבת. ועוד) ש"המר ימירנו והיה הוא" ר"ת של שם הוי"ה ב"ה.

ויש לפרש התיבות "המר ימירנו והיה הוא" על דרך הרמז:

כאשר יהודי משפיע על יהודי אחר הרחוק ח"ו מדרך התורה והמצווה ומקרבו להשי"ת הרי גם זה בשם "תמורה" יקרא, שהרי הוא ממיר את האדם מחול לקדושה.

וזהו "המר ימירנו" שלפעמים התורה מצווה ליהודי להפסיק מלימודו בתורה ומעיסוקו בעבודת הקודש, ולחפש את אלו הרחוקים מדבר ה' ולקרנם לעבודתו יתברך.

עלול האדם לחשוש, שהיציאה ממקום הקדושה תשפיע עליו לשלילה ח"ו, וירד מדרגתו ומצבו הרוחני. וזהו "המר ימירנו והיה הוא" שמבטיחה התורה שגם אחרי ה"המר ימירנו" יישאר בדרגתו הוא, "והיה הוא", וכלשון רז"ל (ברכות יג, א. ועוד) "והיה – בהיותו יהא".

(נ"פ לקוטי שיהות חכ"ו עמ' 90)

אמר רב למשרתו, שכאשר אומר לו לתת מתנה לעני, יתן לו מיד, כי ודאי וברור לרב, דלא רק בקופת הקהל המיועדת לצדקת הקהל סומכים עליו (רב) לחלקם, אלא דגם בנוגע ליחיד – ניחא לי' לזה היחיד, כיון שהוא רב הקהל, שיתן להעני; משא"כ בנוגע לעשיר ציוה "אמליך בי תניינות", כי אמירתו בתחלה לתת היתה כפי דעתו של רב (בעצמו), ולכן צריך לשער (עוה"פ) דעתם של בעלי הרכוש – אם מסכימים למתנה זו (לעשיר), ולכן "אמליך בי תניינות".

ועדיין צלה"ב, דאפילו ברכוש אחרים, מ"מ סו"ס כשמשנה אח"כ מדיבורו יש בזה שלילת מדת חסידות דרב (כיון שאינו עומד בדיבורו – אף שיש לו טעם ע"ז). וא"כ הרי מצד מדת חסידות שלא ישנה מדיבורו, הו"ל להזהר בתחלה שלא לומר אודות נתינה זו אם אפשר שישנה דיבורו. ועוד יש להקשות, דאם ניתנה לרב האחריות והבעלות המלאה (בתור גבאי וכיו"ב), לכאורה לא איכפת לן מהו רצונם של בעלי הרכוש, שהרי הכל ברשותו של רב.

ולכך נראה להוסיף בזה, דבהא דשביעית הכוונה שנוסף לזה שלאחר שאמר לא חזר בו, הנה עוד זאת, שזה פעל שינוי בגוף דיבורו, פי', שבשעת דיבורו הנהגתו הרגילה היא ע"פ הדין (המבואר בירוש' כאן) "הן שלך (יהי) צדק", היינו לקיים את דברו ולהצדיק אותו (עיי' פיהמ"ש להרמב"ם שביעית כאן), וכ"ש דבשעת האמירה צ"ל "הן שלך צדק" – שיאמר לו ודאות ליתן לו, ולא דרך היתול וכיו"ב,

הלשון בב' הסוגיות, דבסוף שביעית לשון רב היא "כד אנא אמר לבני ביתי", ובב"מ "רב מפקד לשמשי". ונ"ל דהחילוק הוא דבדבריו לבני ביתו קאי רב בממון ורכוש הפרטי של רב ובני ביתו, משא"כ מ"ש לשמשי דוקא (כי אין שייך לומר לב"ב) איירי לא ברכושו הפרטי של רב וב"ב, אלא ברכוש הנמצא ברשותו בתור רב בעירו, שכמה סוגי רכוש נמצאים ברשותו ובאחריותו (אף שאינם שלו), וכמו: קופת הקהל, ממון (דיחיד או רבים) שנמסר לו לחלקו או להיות ממונה בחלוקתו לצדקה. וכיו"ב. ומובן שבנוגע לרכוש זה שברשותו (שאינו שלו), הי' רב רגיל לצוות לשמשי' (שמש ב"ד) וכיו"ב, ואילו בשייכות לרכוש (עניינים) שבביתו – הי' רב מצווה לבני ביתו, כולל משרת ושמש בביתו.

ועפ"ז מובן החילוק בין העובדות, דהנהגת רב ברכושו הפרטי היתה במדת חסידות שלא לשנות מדיבורו (אפי' כשזה קשור בהפסד ממון, כגון במתנה, או במכר כשנתייקר השער וכיו"ב); אבל בנוגע לרכוש שאינו שלו, אלא רכוש של הקהל (או דיחיד) הנמצא ברשותו, אין מקום להחמיר על עצמו לנהוג במדת חסידות שלא לשנות בדיבורו, כיון שזה דבר השייך להקהל (או ליחידים) שרכושם נמצא ברשותו – ולכן אין מדת חסידות שצ"ו שייכת בנוגע לרכוש זה (דהקהל או היחידים). ולכן, הן בנוגע לנכסי יחיד הנמצאים ברשותו, צריך לשער דעתו של בעל הרכוש כמה רוצה ליתן, והן בנוגע לקופת הקהל וכיו"ב, יש לשער דעת (רוב) הקהל והאחראים דהקופה. ולכן

אי מותר לדחותה לאחר זמן, והחילוק בין עני ועשיר הוא דאמירה לעני דהוי בגדר צדקה יש בה דין נדר וקאי עלי' בבל תאחר ולכן צריך ליתנה מיד, אבל בעשיר דאין בזה נדר מותר לדחות הנתינה לאחר זמן (אבל מדין קיום דברו לא הי' חוזר בו גם בעשיר, כהא דשביעית).

(ג) הא דשביעית איירי כשאמר ליתן בפני מקבל המתנה, ולכן אף דבמתנה מרובה לא סמכה דעת' מ"מ מידת חסידות איכא שלא לחזור ממה שהבטיח, אבל בב"מ שם איירי שלא בפני מקבל המתנה ורק למשרתו הודיע שיתן המתנה, ולכן יש הפרש בין עני דנעשה כנדר משא"כ בעשיר, דכיון דהמקבל מתנה לא ידע, ליכא בו אפילו מדת חסידות שלא לחזור.

איברא, דנוסף על הקושי והדוחק בכל ביאורים אלה (כפי שכבר פלפלו המפרשים הנ"ל בקושיות שעל תירוצים אלו), צ"ע בעצם הענין, דלכאורה מפשטות דברי הירושלמי כאן מובן שהנהגת מדת חסידות דרב היתה שמעולם לא חזר בו מדיבורו, והי' מקיים דברו אף שמצד הדין לא הי' מחוייב בזה, ומצד טעם זה אין חילוק אם המקבל הוא עשיר או שהיא מתנה מרובה (והמקבל לא סמכה דעת') או שלא בפני המקבל וכו' – כי בכל אופן ה"ז שינוי בדיבורו, שאינו מקיים מה שאומר; ואין לומר ע"פ גודל מדת חסידות דרב (שרב במיוחד הי' נוהג בעשרה מילי דחסידותא, עי' תשובות הגאונים (שערי תשובה) סקע"ח ועוד) שלא קיים דברו בפרטיו.

והנראה בכ"ז בהקדם הדיוק בשינוי

והקשה בפלפולא חריפתא לרא"ש ב"מ פ"ד סי"ב סק"ש (וכ"ה בשנות אליהו להגר"א כאן ועוד) מעובדא אחרת דרב בירושלמי ב"מ פ"ד ה"ב "רב מפקד לשמשי' אימת דנימר לך תתן מתנה לבר נש, אין הוה מסכן הב לי' מיד, ואין עתיר אמליך בי תניינות" ("רב הי' מצוה למשרתו, כשאומר לך תתן מתנה לעני, תתן לו מיד, ולא תשאל אותי עוד, לפי שאיני יכול לחזור בו, ואם הוא עשיר, הימליך בי שנית אם לא החזרתי בו" – פני משה), הרי דלא נהג במדת חסידות שלא לחזור בו מדבריו, אלא ציוה שלא לסמוך על אמירתו ולא לתת עד שישאלהו שנית.

במפרשים מצינו כמה ביאורים בדבר (ראה בהבא לקמן – שער יוסף להחיד"א סי' ט, שנות אליהו שם, ביאורי הגר"א יו"ד סרנ"ח סקל"א, חי' הצ"צ שביעית שם ס"ד, פרי יצחק ח"א סנ"א, ועוד):

(א) דשאני מתנה מרובה ממתנה מועטת (כהא דמחלק בבבלי בב"מ מט ע"א בדעת ר' יוחנן דהא דס"ל דדברים יש בהם משום מחוסרי אמנה הוא רק במתנה מועטת דסמכה דעת' דהמקבל, משא"כ במתנה מרובה דלא סמכה דעת'), דבעובדא דשביעית מיירי במתנה מועטת שנהג ממדת חסידות שלא לחזור בו, וכן בב"מ שם לענין מתנה לעני, כי בכלל מתנה לעני היא מתנה מועטת; אבל "אין עתיר אימליך בי תניינות", דכיון דלעשיר נותנים מתנה מרובה לא נהג בזה להחמיר אפילו ע"פ מדת חסידות.

(ב) בב"מ איירי רק בענין זמן הנתינה,

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

בעובדא דרב דלא הדר בי' ממתנה בדברים

יקשה על תירוצי המפרשים ליישב הנהגת רב עם עובדא דרב בירוש' ב"מ דאין התחייבות ע"י דיבור / יחדש דמצד הקפדת רב נשתנה גדר דיבורו עד שחל על ידו קנין בחפץ ועפ"ז יבאר החילוק בין העובדות

תנן בסוף שביעית "כל המטלטלין נקנין במשיכה, וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו". פירוש, אמנם מעיקר הדין יכול לחזור בו קודם משיכה, אך מ"מ כשאינו חוזר רוח חכמים נוחה הימנו. ובירושלמי פליגי ר' יוחנן ורב, דלר"י "אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו, חוזר בו", ו"רב פליג, דרב אמר, כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש, לינה (לית אנא) חוזר בי", שמקיים את דיבורו לתת המתנה. ולהלן בירוש' מקשה מעובדא דרב, "חד בר נש אפקיד ערבון על מילחא (שעשה מקח עם א' על מלח ונתן לו משכון על המקח), ויקרת (נתייקר המלח, ורצה המוכר לחזור בו), אתא לגבי רב, א"ל, או יתן לו כל עירבוננו (כל מה שהוא נגד ערבוננו יתן לו כפי שוויו כן וכך מלח), או (אם אינו רוצה במקח) ימסור לו למי שפרע (דבמקצת דמים שקיבל נתחייב מיהת לקבל עליו מי שפרע), מחלפא שיטתי' דרב, תמן הוא אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חזר בי (בדיבור בלחוד זוכה המקבל) וכאן הוא אמר הכין" (דאפילו מוכר שקיבל ערבון על המקצת יכול הוא לחזור בו). ומשני, "תמן למדת הדין ומה דרב נהג למדת חסידות" (בהאי עובדא ע"פ מדת הדין הוא, דלדינא הורה כן, ומה דרב נהג בעצמו ע"פ מדת חסידות הוא, שאע"פ שמדינא לא זכה בה המקבל, לפניו משהו"ד עשה, ונהג בעצמו מדת חסידות).